

**3η Πανελλήνια Μαθητική Προσομοίωση Επιτροπών του ΟΗΕ
για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου**

«Μαθητές σε ρόλο Διπλωμάτη»

Οδηγός Μελέτης

**Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού
«Το Δικαίωμα Ελευθερίας Έκφρασης Της Γνώμης του Παιδιού»**

**Πρόεδρος : Τσιρακοπούλου-Γκλίνου Ζωή
Αντιπρόεδρος : Παπαγεωργόπουλος Κωνσταντίνος**

Πίνακας Περιεχομένων

1. Καλωσόρισμα του Προεδρείου	3
2. Ιστορική Επισκόπηση: ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών και η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού	4
3. Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του παιδιού με θέμα «Το Δικαίωμα ελευθερίας έκφρασης της γνώμης του παιδιού», ο ρόλος και οι αρμοδιότητές της	5
4. Το Άρθρο 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού	6
5. Νομική ανάλυση και επεξήγηση του Άρθρου 12 με τη βοήθεια του Γενικού Σχολίου της Επιτροπής	7
6. Η προστασία του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης του παιδιού από τα κράτη-μέλη.....	11
7. Επίλογος.....	12
8. Ερωτήσεις προς τους συμμετέχοντες	13
9. Ενδεικτικές επιλογές για πρόσθετη μελέτη	14
10. Βιβλιογραφία	15

Επιμέλεια Οδηγού Μελέτης: Τσιρακοπούλου-Γκλίνου Ζωή, Παπαγεωργόπουλος Κωνσταντίνος (ΜΡΔ 2018) & Καραμουσαλίδου Αικατερίνη, Μαλτέζος Βασίλειος (ΜΡΔ 2017)

1. Καλωσόρισμα του Προεδρείου

Αγαπητοί συμμετέχοντες,

Είμαστε στην ευχάριστη θέση να σας καλωσορίσουμε στην 3^η Μαθητική Προσομοίωση: «Μαθητές σε Ρόλο Διπλωμάτη» και συγκεκριμένα στην Επιτροπή για τα δικαιώματα του παιδιού. Βασικός μας στόχος είναι η έρευνα και η ανταλλαγή απόψεων σχετικά με το σημαίνον ζήτημα του «Δικαιώματος στην Ελευθερία Έκφρασης της Γνώμης του Παιδιού».

Ελπίζουμε η εν λόγω μαθητική προσομοίωση να αποτελέσει μια διαφορετική για τα μαθητικά σας χρόνια εμπειρία, καθώς και να αποτελέσει αφετηρία για την περαιτέρω ενασχόλησή σας τόσο με τα ανθρώπινα δικαιώματα, όσο και με τον κόσμο των προσομοιώσεων εν γένει. Ο παρών Οδηγός Μελέτης θα σας παράσχει τις κατευθυντήριες ιδέες για την έρευνά σας επί του θέματος της Επιτροπής μας, ωστόσο δεν πρέπει να ξεχνάτε ότι η λειτουργία του είναι επικουρική. Επομένως, για να εξασφαλίσετε την κατάλληλη προετοιμασία σας, θα πρέπει να μην επαναπαυθείτε στον Οδηγό, και να ερευνήσετε το θέμα διεξοδικότερα.

Είμαστε σίγουροι ότι θα σταθείτε αντάξιοι των περιστάσεων και ότι το φετινό ΜΡΔ θα αποτελέσει μια μοναδική για εσάς, αλλά και για εμάς, εμπειρία. Για οτιδήποτε χρειαστείτε, βρισκόμαστε στη διάθεσή σας και σας διαβεβαιώνουμε ότι δεν υπάρχει κανένας λόγος άγχους. Ανυπομονούμε να σας συναντήσουμε και να σας γνωρίσουμε!

Με εκτίμηση,

Τσιρακοπούλου-Γκλίνου Ζωή, Πρόεδρος

Παπαγεωργόπουλος Κωνσταντίνος, Αντιπρόεδρος

2. Ιστορική Επισκόπηση: ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών και η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) αποτελεί έναν παγκόσμιο διεθνή οργανισμό, που συστάθηκε από 51 ιδρυτικά κράτη (ανάμεσα στα οποία και η Ελλάδα), στο Σαν Φρανσίσκο στις 26 Ιουνίου του 1945 και τέθηκε σε ισχύ στις 24 Οκτωβρίου του ίδιου έτους, μετά την κύρωση του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών από τα κοινοβούλια των κρατών μελών. Σήμερα αριθμεί 193 κράτη μέλη. Οι σκοποί του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών καταγράφονται στο άρθρο 1 του Χάρτη, με την παράγραφο 3 να εντάσσει σε αυτούς την *«ανάπτυξη και ενθάρρυνση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας»*.

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού υιοθετήθηκε ομόφωνα από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 20 Νοεμβρίου του 1989 και μέχρι σήμερα έχει υιοθετηθεί από όλα τα κράτη-μέλη του Ο.Η.Ε. Αποτελείται από 54 Άρθρα και υπενθυμίζει τις βασικές αρχές των Ηνωμένων Εθνών, καθώς επίσης και τις σχετικές με τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Συνθήκες και Διακηρύξεις. Παράλληλα, τονίζει την εκ φύσεως αδυναμία των παιδιών να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους και ως εκ τούτου την αναγκη προστασίας αυτών. Συνεπώς, αν και τα παιδιά στερούνται της αυτονομίας των ενηλίκων, αποτελούν ισάξιους φορείς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μεταξύ των οποίων και το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης.

3. Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του παιδιού με θέμα «Το Δικαίωμα ελευθερίας έκφρασης της γνώμης του παιδιού», ο ρόλος και οι αρμοδιότητές της

Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC) είναι εκείνη η επιτροπή του Ο.Η.Ε. που δεσμεύεται να εξασφαλίσει ότι τα παιδιά θα μπορούν να απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους και να ζουν με αξιοπρέπεια, σεβασμό και ισότητα. Η Επιτροπή ιδρύεται βάσει των άρθρων 43, 44 και 45 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και αποτελείται από 18 ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για ένα σώμα που παρακολουθεί την εφαρμογή της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, καθώς και των Προαιρετικών Πρωτοκόλλων της.

Συνοπτικά, η Επιτροπή έχει στόχο να καθοδηγήσει τα συμβαλλόμενα κράτη ώστε να κατανοήσουν τις διατάξεις της Σύμβασης σχετικά με το αναφαίρετο Δικαίωμα των παιδιών να εκφέρουν την γνώμη τους. Μάλιστα, τα κράτη δεσμεύονται να υποβάλλουν συχνά εκθέσεις στην Επιτροπή για την πρόοδο τους, όσον αφορά την προστασία του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης. Επιπλέον, η Επιτροπή καλείται να κρίνει επί ατομικών καταγγελιών, σχετικά με την παραβίαση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Τέλος, η Επιτροπή συνεδριάζει στη Γενεύη, κατά κανόνα τρεις φορές το χρόνο.

4. Το Άρθρο 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Το άρθρο 12 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού προβλέπει τα εξής:

«1) Τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να διασφαλίζουν στο παιδί που είναι σε θέση να διαμορφώσει τις δικές του απόψεις, το δικαίωμα να εκφράζει ελεύθερα τις απόψεις του σε όλα τα θέματα που το αφορούν, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία και την ωριμότητά του.

2) Για το σκοπό αυτό παρέχεται ειδικότερα στο παιδί η δυνατότητα ακρόασης σε οποιαδήποτε δικαστική και διοικητική διαδικασία που αφορά το παιδί, είτε άμεσα είτε μέσω αντιπροσώπου ή αντίστοιχου φορέα, κατά τρόπο σύμφωνο με τους διαδικαστικούς κανόνες του εθνικού δικαίου.»

Το εν λόγω άρθρο αφορά στο νομικό και κοινωνικό καθεστώς των παιδιών, τα οποία, όπως προαναφέρθηκε, στερούνται της πλήρους αυτονομίας των ενηλίκων, παράλληλα όμως αποτελούν υποκείμενα δικαιωμάτων. Σύμφωνα με το άρθρο 12, τα παιδιά έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν στην κοινωνική ζωή, εκφράζοντας τη γνώμη τους για τις αποφάσεις που αφορούν τη ζωή τους. Ειδικότερα, η πρώτη παράγραφος αποσκοπεί στην εξασφάλιση της ελευθερίας της έκφρασης του παιδιού επί όλων των θεμάτων, εφόσον αυτό είναι σε θέση να διαμορφώσει τις προσωπικές του απόψεις και φυσικά αναλόγως της ηλικίας και της ωριμότητάς του. Εν συνεχεία, η δεύτερη παράγραφος αφορά στο δικαίωμα ακρόασης του παιδιού στο πλαίσιο δικαστικής ή διοικητικής διαδικασίας που το αφορά. Για παράδειγμα δηλαδή, σε περίπτωση δίκης με αντικείμενο την επιμέλεια του ανηλίκου, εφόσον αυτός είναι ώριμος ηλικιακά και διανοητικά και εφόσον κριθεί σκόπιμο από το δικαστήριο, δύναται να κληθεί από το δικαστή για να εκφράσει ελεύθερα τη γνώμη του σχετικά με τον γονέα που επιθυμεί να αναλάβει την επιμέλεια του. Με άλλα λόγια δηλαδή, σε μια τέτοια περίπτωση, ο ανήλικος μπορεί να αποφανθεί για τον γονέα με τον οποίο θέλει να διαμείνει μετά το διαζύγιο των γονέων του.

Σύμφωνα με την Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το άρθρο 12 έχει τόσο μεγάλη σημασία, ώστε αποτελεί μία από τις τέσσερις γενικές αρχές της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Να σημειωθεί ότι οι υπόλοιπες τρεις είναι η αρχή της μη διάκρισης εξαιτίας του φύλου, της φυλής, της εθνικότητας ή άλλης κατάστασης (άρθρο 2), η αρχή της πρόταξης του συμφέροντος του παιδιού (άρθρο 3) και η αρχή της εξασφάλισης της επιβίωσης, της ανάπτυξης και της προστασίας του παιδιού (άρθρο 6).

Από την άλλη, προκειμένου να διερευνηθεί το νόημα της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 12, καθώς και οι σύνδεσμοί του με άλλα άρθρα και τα πιθανά κενά του, ώστε να προωθηθεί η προστασία του, το 2006, η Επιτροπή διεξήγαγε μια γενική συζήτηση σχετικά με το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού. Η γενική παρατήρηση που ακολουθεί λοιπόν, προκύπτει από την ανταλλαγή απόψεων που έγινε εκείνη την ημέρα, καθώς και από τη συσσωρευμένη εμπειρία της Επιτροπής στην αναθεώρηση των εκθέσεων των συμβαλλομένων μερών. Στη συνέχεια, θα παρουσιαστεί μια νομική ανάλυση των δύο παραγράφων του άρθρου 12 και θα επεξηγηθούν οι προϋποθέσεις για την πλήρη υλοποίηση του δικαιώματος αυτού.

5. Νομική ανάλυση και επεξήγηση του Άρθρου 12 με τη βοήθεια του Γενικού Σχολίου της Επιτροπής

Γενικώς, το άρθρο 12 της Σύμβασης θεσπίζει το δικαίωμα κάθε παιδιού να εκφράζει ελεύθερα τις απόψεις του σε όλα τα θέματα που το επηρεάζουν και οι οποίες θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψιν και να μην παραμερίζονται. Με αυτόν τον τρόπο, επιβάλλεται μία σαφής νομική υποχρέωση στα συμβαλλόμενα κράτη αφενός να αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού στην ελευθερία της έκφρασης και αφετέρου να λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα ώστε η άποψη του παιδιού να ακούγεται. Έτσι, τα κράτη δεσμεύονται, ανάλογα με το δικαϊκό τους σύστημα, να εγγυηθούν άμεσα αυτό το δικαίωμα υιοθετώντας νέους ή αναθεωρώντας τους ήδη υπάρχοντες νόμους. Φυσικά, αν και το παιδί δεν είναι υποχρεωμένο να ασκήσει αυτό το δικαίωμα, αφού η έκφραση του δικαιώματός του αποτελεί επιλογή και όχι υποχρέωση, το κράτος οφείλει να του το διασφαλίζει. Μάλιστα, ο όρος «εξασφαλίζουν» που χρησιμοποιείται στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 1 γεννά δέσμια, δηλαδή αυστηρή, αρμοδιότητα των κρατών-μελών να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την δυνατότητα άσκησης αυτού του δικαιώματος, χωρίς να υπάρχουν περιθώρια των εκάστοτε κυβερνήσεων για αθέτηση της υποχρέωσής τους αυτής. Για την εναργέστερη μελέτη του θέματος, ακολουθεί λεπτομερής επεξήγηση του περιεχομένου του άρθρου 12:

i. "Ικανότητα να σχηματίζει τις δικές του απόψεις"

Τα συμβαλλόμενα κράτη διασφαλίζουν το δικαίωμα ακρόασης σε κάθε παιδί "ικανό να διαμορφώσει τις δικές του απόψεις". Αυτή η φράση δεν πρέπει να θεωρείται ως περιορισμός, αλλά ως υποχρέωση των συμβαλλομένων κρατών να εκτιμούν την ικανότητα του παιδιού να διαμορφώνει αυτόνομη γνώμη στο μέγιστο δυνατό βαθμό. Το παιδί σε καμία περίπτωση δεν οφείλει να αποδείξει την ικανότητα του να σχηματίζει τις δικές του απόψεις και ούτε τα κράτη νομιμοποιούνται να υποθέσουν ότι ένα παιδί δεν έχει την ικανότητα αυτή. Μάλιστα, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ), το άρθρο 12 δεν επιβάλλει όριο ηλικίας, που να καθιστά τα παιδιά σε θέση να σχηματίσουν τις δικές τους αποφάσεις και κατά συνέπεια, η ΕΟΚΕ αποθαρρύνει τα κράτη από το να θεσπίσουν τα ίδια όρια ηλικίας, τα οποία θα περιόριζαν το δικαίωμα του παιδιού να εκφραστεί ελεύθερα.

Κατ' επέκτασιν, δεν είναι απαραίτητο το παιδί να έχει πλήρη γνώση όλων των πτυχών του θέματος που το επηρεάζουν, αρκεί όμως να έχει κατανοήσει επαρκώς το θέμα, ώστε να είναι σε θέση να διαμορφώσει τις δικές του απόψεις. Ιδιαίτερη σημασία πρέπει να δίνεται και στη λήψη μέτρων για την προώθηση των παιδιών με δυσκολίες στην έκφραση των απόψεών τους, όπως για παράδειγμα τα ανήλικα με ειδικές ανάγκες ή εκείνα που ανήκουν σε μειονότητες. Ενδεικτικά, τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν μέτρα ώστε τα παιδιά με αναπηρίες, καθώς και εκείνα που ανήκουν σε μειονότητες, όπως τα παιδιά των μεταναστών ή των ιθαγενών που ενδεχομένως και να μη μιλούν τη γλώσσα της χώρας όπου βρίσκονται, να διευκολύνονται στην έκφραση των αποψεών τους. Επιπρόσθετα, τα κράτη πρέπει να γνωρίζουν τις αρνητικές επιπτώσεις της αδυναμίας των παιδιών να ασκήσουν το δικαίωμά τους στην ελευθερία της έκφρασης και να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα

περιορισμού αυτών, ιδίως σε περιπτώσεις όπου το παιδί έχει πέσει θύμα ποινικού αδικήματος, σεξουαλικής κακοποίησης, βίας ή άλλων μορφών κακής μεταχείρισης.

ii. "Το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης αυτών των απόψεων"

Το παιδί έχει το δικαίωμα "να εκφράζει ελεύθερα αυτές τις απόψεις". Με άλλα λόγια δηλαδή, το παιδί μπορεί αφενός να επιλέξει αν επιθυμεί να ασκήσει το δικαίωμά του αυτό ή όχι και να εκφράσει τις απόψεις του, και αφετέρου, να σχηματίσει τη γνώμη του αυτή αβίαστα και χωρίς πίεση. Με τη σειρά τους, τα κράτη φέρουν την υποχρέωση να εξασφαλίζουν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος στο οποίο το παιδί θα αισθάνεται σεβαστό και ασφαλές και θα μπορεί συνεπώς να εκφράσει τις απόψεις του. Στο ίδιο πλαίσιο, πρέπει να γίνεται κατανοητό ότι η «ακρόαση» ενός παιδιού είναι μία δύσκολη διαδικασία που ενδέχεται να προκαλέσει τραυματικές εμπειρίες στο παιδί. Έτσι για παράδειγμα, η ΕΟΚΕ υπογραμμίζει ότι ένα παιδί δεν πρέπει να λαμβάνει συνεντεύξεις περισσότερο συχνά από ό, τι είναι αναγκαίο, ιδίως όταν διερευνώνται επιβλαβή γεγονότα.

Επιπλέον, για την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος του παιδιού στην ελεύθερη έκφραση, είναι απαραίτητο αυτό να βρίσκεται σε θέση να λάβει σαφείς αποφάσεις, γεγονός που μπορεί να επιτευχθεί μόνο κατόπιν επαρκούς ενημέρωσής του. Έτσι, οι γονείς, οι κηδεμόνες, καθώς και οι εκάστοτε υπεύθυνοι για την ακρόαση του παιδιού, οφείλουν να ενημερώνουν το παιδί για τα θέματα, τις επιλογές και τις πιθανές αποφάσεις που πρέπει να λάβει, καθώς επίσης και τους όρους υπό τους οποίους θα κληθεί να εκφράσει τις απόψεις του.

iii. "Σε όλα τα θέματα που αφορούν το παιδί"

Τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να βεβαιωθούν ότι το παιδί είναι σε θέση να εκφράσει τις απόψεις του "σε όλα τα θέματα που το επηρεάζουν". Διαφαίνεται έτσι ένα δεύτερο χαρακτηριστικό του δικαιώματος του παιδιού στην ελευθερία της έκφρασης, ότι δηλαδή το παιδί πρέπει να ακουστεί μόνο στην περίπτωση που το συγκεκριμένο θέμα το επηρεάζει. Ειδικότερα, η ομάδα εργασίας ανοικτού τύπου που συγκροτήθηκε από την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και η οποία συνέταξε το κείμενο της Συνέλευσης, απέρριψε την πρόταση για προσδιορισμό με κατάλογο των θεμάτων πάνω στα οποία τα παιδιά οφείλουν να εκφέρουν τη γνώμη τους και αποφάσισε ότι το δικαίωμα του ανηλίκου να ακουστεί πρέπει να αναφέρεται σε "όλα τα θέματα που αφορούν το παιδί". Μάλιστα, αν και η ΕΟΚΕ υποστηρίζει έναν ευρύ ορισμό των "θεμάτων", ο οποίος καλύπτει και ζητήματα που δεν αναφέρονται ρητά στη Σύμβαση, αναγνωρίζει τη ρήτρα «επηρεάζοντας το παιδί», η οποία προστέθηκε για να διευκρινιστεί ότι δεν είχε προβλεφθεί γενική πολιτική εντολή. Ωστόσο, η πρακτική, συμπεριλαμβανομένης της Παγκόσμιας Διάσκεψης Κορυφής για τα Παιδιά, καταδεικνύει ότι μια ευρεία ερμηνεία των θεμάτων που αφορούν τα παιδιά, βοηθά να συμπεριληφθούν στις κοινωνικές διαδικασίες της κοινότητας και της κοινωνίας τους. Έτσι, τα κράτη μέλη οφείλουν να ακούν προσεκτικά τις απόψεις των παιδιών, καθώς, μεταξύ άλλων, η δική τους προοπτική μπορεί να βελτιώσει την ποιότητα των λύσεων.

iv. "Η λήψη του δέοντος βάρους σύμφωνα με την ηλικία και την ωριμότητα του παιδιού"

Όπως προαναφέρθηκε, τόσο οι γονείς και οι κηδεμόνες, όσο και οι εκάστοτε αρμόδιοι φορείς, οφείλουν να ακούν την γνώμη του παιδιού, λαμβάνοντας ωστόσο υπ' όψιν «την ηλικία και την ωριμότητα του». Αναλυτικότερα, η ρήτρα αυτή αναφέρεται στην αξιολόγηση της ικανότητας του παιδιού, βάσει της ηλικίας και της ωριμότητάς του, ώστε να δοθεί και η δέουσα βαρύτητα στις απόψεις του. Μάλιστα, σύμφωνα με το άρθρο 12, η απλή ακρόαση του παιδιού κρίνεται ανεπαρκής και αντ' αυτού, καθίσταται απαραίτητη η παράλληλη αξιολόγηση της ικανότητας του ανηλίκου να σχηματίσει τις δικές του απόψεις.

Το άρθρο 12, απαιτώντας τη δέουσα βαρύτητα ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητα του ανηλίκου, καθιστά σαφές ότι η ηλικία από μόνη της δεν μπορεί να καθορίσει τη σημασία των απόψεων ενός παιδιού. Τα επίπεδα κατανόησης των παιδιών δεν είναι ομοίμορφα συνδεδεμένα με τη βιολογική ηλικία τους. Ειδικότερα, οι έρευνες έχουν δείξει ότι οι πληροφορίες, η εμπειρία, το περιβάλλον, οι κοινωνικές και πολιτιστικές προσδοκίες, καθώς και τα επίπεδα υποστήριξης, συμβάλλουν στην ανάπτυξη της ικανότητας του παιδιού να διαμορφώσει μια άποψη. Για το λόγο αυτό, οι απόψεις του παιδιού πρέπει να αξιολογούνται με εξέταση κατά περίπτωση. Σχετικά με την «ωριμότητα» ενός παιδιού, αυτή είναι δύσκολο να καθοριστεί στο πλαίσιο του άρθρου 12, ωστόσο γίνεται δεκτό ότι αναφέρεται στην ικανότητα κατανόησης και εκτίμησης των επιπτώσεων ενός συγκεκριμένου θέματος.

«Η λήψη του δέοντος βάρους ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητα του παιδιού» ισχύει και σε ο,τι αφορά τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 12. Λεπτομερέστερα, οι αρμόδιοι φορείς υποχρεούνται να λαμβάνουν υπ' όψιν την άποψη του παιδιού και να του παρέχουν ευκαιρίες ακρόασης σε κάθε δικαστική και διοικητική διαδικασία που το αφορά. Μάλιστα, το δικαίωμα ακρόασης ισχύει τόσο για διαδικασίες που κινεί το ίδιο το παιδί (π.χ. αναφορά σχολικού εκφοβισμού) όσο και για διαδικασίες που έχουν κινηθεί από άτομα σε στενή σχέση με το παιδί (π.χ. θετοί γονείς). Συνεπώς, τα κράτη ενθαρρύνονται ως προς την θέσπιση νομοθετικών μέτρων, τα οποία απαιτούν την λήψη αποφάσεων από δικαστικές και διοικητικές αρχές, με σκοπό τον σεβασμό των απόψεων του παιδιού. Το στοιχείο δε στο οποίο πρέπει να δοθεί σημαίνουσα προσοχή είναι το περιβάλλον ακρόασης του παιδιού, που αφενός πρέπει να είναι προσιτό και οικείο και αφετέρου να του προκαλεί αίσθημα ασφάλειας και εχεμύθειας.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί ότι η εκπροσώπηση του ανηλίκου τόσο στις δικαστικές όσο και στις διοικητικές διαδικασίες, δύναται να είναι είτε άμεση, δηλαδή απευθείας από τον ίδιο, είτε έμμεση, δια μέσω δηλαδή αντιπροσώπων. Στην πρώτη περίπτωση, ο γονέας ή κηδεμόνας του ανηλίκου οφείλει να παρέχει στο παιδί τις απαραίτητες πληροφορίες, καθώς και εξηγήσεις για τους κανόνες της διεξαγωγής της δίκης. Στην δεύτερη περίπτωση οι εκπρόσωποι των παιδιών οφείλουν να κατέχουν επαρκή γνώση των διαφόρων πτυχών της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, καθώς και εμπειρία στην εργασία με παιδιά. Φυσικά, δεν ενδείκνυται να υφίσταται σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ των εκπροσώπων και των παιδιών (π.χ. αν ο εκπρόσωπος είναι ο γονιός και το παιδί του εκφράζει μια θέση πολέμια προς αυτόν).

Σχετικά με τη συμμετοχή του ανηλίκου στις δικαστικές διαδικασίες, αυτή, αν και σπανιότερη από τη συμμετοχή του στις διοικητικές διαδικασίες, πρέπει να αποσκοπεί στη διαφύλαξη του συμφέροντος του παιδιού. Αυτό εξασφαλίζεται από τα κράτη μέλη με διάφορους τρόπους, μεταξύ των οποίων και ο περιορισμός της δημοσιότητας στο πλαίσιο της ποινικής δίκης ανηλίκων, οι οποίες διεξάγονται «κεκλεισμένων των

θυρών». Από την άλλη, η εμπλοκή των ανηλίκων σε διοικητικές διαδικασίες είναι πιθανότερη, αφού αυτές είναι λιγότερο τυπικές και περισσότερο ευέλικτες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων διαδικασιών που αφορούν τα παιδιά αποτελούν οι μηχανισμοί για την αντιμετώπιση των θεμάτων πειθαρχίας στα σχολεία, όπως ο θεσμός των αποβολών και της αναγραφής της διαγωγής των μαθητών στους ελέγχους προόδου ή οι αρνήσεις χορήγησης προνομίων, όπως αυτό της άδειας εξόδου, στα κέντρα κράτησης ανηλίκων. Στις ανωτέρω περιπτώσεις, οι ανήλικοι οφείλουν να έχουν την δυνατότητα να εκφράσουν μεν τη γνώμη τους, η οποία βέβαια θα πρέπει να αξιολογηθεί και να ληφθεί υπ' όψιν.

Καθίσταται έτσι σαφές ότι η εφαρμογή του άρθρου 12, απαιτεί τη λήψη μέτρων από μέρους των κρατών μελών ώστε να υλοποιηθεί αποτελεσματικά το δικαίωμα του παιδιού στην ελευθερία της έκφρασης. Έτσι, τα κράτη οφείλουν να επανεξετάζουν ή να τροποποιούν την κείμενη νομοθεσία τους, ώστε να εισάγουν μηχανισμούς που παρέχουν στα παιδιά πρόσβαση στις κατάλληλες πληροφορίες, αλλά και επαρκή υποστήριξη σε περίπτωση ανάγκης εκκίνησης δικαστικού αγώνα. Ταυτόχρονα, απαιτείται τα κράτη να βρίσκονται σε ετοιμότητα να αμφισβητήσουν τις υποθέσεις σχετικά με τις ικανότητες των παιδιών, αλλά και σε ετοιμότητα να αναπτύξουν ένα πρόσφορο για την ελεύθερη έκφραση της γνώμης των παιδιών περιβάλλον. Συμπερασματικά, η εκπλήρωση των υποχρεώσεων αυτών θα μπορούσε να αποτελέσει πρόκληση για τα κράτη μέλη, ώστε να υιοθετήσουν μια κουλτούρα σεβασμού των παιδιών και των απόψεών τους.

6. Η προστασία του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης του παιδιού από τα κράτη-μέλη

Τα κράτη-μέλη της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, διακρίνοντας την μεγάλη σημασία της προστασίας του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης του παιδιού έχουν ήδη προχωρήσει στη λήψη μέτρων για την προώθηση αυτής. Ειδικότερα, σε διακρατικό επίπεδο, έχει παρατηρηθεί η λήψη μέτρων στο πλαίσιο της διεθνούς συνεργασίας. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία μέσω του Κοινοβουλίου της, προωθεί τον διάλογο για το ζήτημα της προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού και δη της ελευθερίας της έκφρασης, καθώς επίσης και προτείνει στα κράτη-μέλη της, την ανάπτυξη φιλικότερων για τα παιδιά συστημάτων απονομής της δικαιοσύνης. Ακόμα, σε κρατικό επίπεδο, πολλά από τα συμβαλλόμενα μέρη της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού έχουν προβεί στην κατοχύρωση θεσμών όπως αυτός του «Συνηγόρου του Παιδιού», που δρα ως διαμεσολαβητής, ακόμα και αυτεπαγγέλτως, με απώτερο σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού.

Στο πλαίσιο αυτό, σημαντικός είναι και ο ρόλος των φορέων κοινωνικοποίησης για την προώθηση του δικαιώματος της ελευθερίας έκφρασης των ανηλίκων. Τα σχολεία για παράδειγμα, τείνουν να λαμβάνουν πρωτοβουλίες που ενθαρρύνουν την ελεύθερη έκφραση των μαθητών, μέσω της διεξαγωγής ρητορικών διαγωνισμών, της λειτουργίας ομίλων που προωθούν την έκφραση των παιδιών, όπως λογοτεχνικοί και ρητορικοί όμιλοι, καθώς επίσης και μέσω των μαθητικών συμβουλίων, αλλά και της συγγραφής σχολικής εφημερίδας από τους μαθητές. Ανεξαρτήτως βέβαια των πρωτοβουλιών τους, τα σχολεία και ιδίως μέσω των δασκάλων ή ακόμα και των

σχολικών ψυχολόγων, που έχουν άμεση επαφή με τα παιδιά, οφείλουν να δημιουργούν ένα περιβάλλον εμπιστοσύνης και εχεμύθειας, μέσα στο οποίο τα παιδιά θα αισθάνονται ασφαλή, έτσι ώστε να μπορούν να εκφραστούν ελεύθερα. Μάλιστα, ιδιαίτερα σημαντική για την ελευθερία της έκφρασης των παιδιών είναι και η ορθή διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων, με τρόπο τέτοιο, που θα αποτελέσει έμπνευση στα παιδιά ώστε να εκφέρουν την γνώμη τους, χωρίς φυσικά να λογοκρίνονται. Τέλος, αναμφισβήτητης σημασίας είναι και ο ρόλος των γονέων ως βασικοί φορείς κοινωνικοποίησης, στην προώθηση της ελευθερίας της έκφρασης των παιδιών, οι οποίοι πρέπει να δημιουργούν ένα κλίμα εμπιστοσύνης στο πλαίσιο της οικογένειας, έτσι ώστε να μπορούν τα παιδιά να μιλούν ελεύθερα.

7. Επίλογος

Συνοψίζοντας τα όσα αναφέρθηκαν, το δικαίωμα ελευθερίας της έκφρασης του παιδιού αποτελεί ένα αναφαίρετο, θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα. Το σημαντικότερο νομοθετικό κείμενο που προασπίζει την αξία του είναι η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, και συγκεκριμένα το άρθρο 12 αυτής. Ωστόσο, η απλή υπογραφή και ενσωμάτωση της εν λόγω Σύμβασης από τα κράτη-μέλη δεν αποτελεί πανάκεια, αφού απαιτείται η συνεχής μέριμνα για την εξασφάλιση του δικαιώματος αυτού και τη δημιουργία ενός εν γένει πρόσφορου περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο το παιδί θα μπορεί να εκφραστεί ελεύθερα. Έτσι, τα κράτη μέλη οφείλουν να προχωρήσουν στην εφαρμογή των ήδη υπαρχουσών μέτρων που διαθέτουν, καθώς επίσης και να προβούν στην περαιτέρω θέσπιση μέτρων για την αποτελεσματικότερη προάσπιση του δικαιώματος του παιδιού στην ελευθερία της έκφρασης της γνώμης του.

8. Ερωτήσεις προς τους συμμετέχοντες¹

1. Ποιες κατηγορίες παιδιών πιστεύετε ότι αντιμετωπίζουν σοβαρούς περιορισμούς του δικαιώματος έκφρασής τους, και ποιοι παράγοντες συντελούν σε αυτό;
2. Πιστεύετε πως πρέπει να υπάρχει ένας «κατάλογος» κριτηρίων που θα καθορίζει πότε το παιδί είναι «ικανό και ώριμο» να εκφέρει τη δική του γνώμη;
3. Θεωρείτε πως το παιδί είναι πραγματικά ελεύθερο να εκφράσει τις δικές του απόψεις ή επηρεάζεται έντονα από άλλους παράγοντες; Πώς μπορεί να εξασφαλιστεί η ελευθερία της έκφρασης της γνώμης του παιδιού;
4. Θεωρείτε επαρκή τα μέτρα που έχουν ήδη ληφθεί από τα κράτη-μέλη για την προστασία του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης της γνώμης του παιδιού; Τι παραπάνω θα προτείνετε;

¹ Οι απαντήσεις σας στις παραπάνω ερωτήσεις καλό θα είναι να βρίσκονται σε συνάφεια με το πολιτικό σύστημα, το νομοθετικό πλαίσιο και τις ιδιαιτερότητες των χωρών που καλείστε να εκπροσωπήσετε.

9. Ενδεικτικές επιλογές για πρόσθετη μελέτη

- Σύντομη παρουσίαση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (ΕΟΚΕ), διαθέσιμη στην ιστοσελίδα:
https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-economic-social-committee_el
- Μηχανή αναζήτησης διεθνών συνθηκών ανθρωπίνων δικαιωμάτων που έχει υπογράψει και κυρώσει το κάθε κράτος-μέλος του ΟΗΕ. Έμφαση πρέπει να δοθεί στο εάν το συγκεκριμένο κράτος έχει υπογράψει και κυρώσει τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα:
<https://indicators.ohchr.org/>
- Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (πλήρες κείμενο στα Αγγλικά), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>
- Οι Εκθέσεις της Επιτροπής για τα κράτη-μέρη της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, με έμφαση το εκάστοτε κράτος, διαθέσιμες στην ιστοσελίδα:
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=8&DocTypeID=29
- Μηχανή αναζήτησης πληροφοριών για την ιστορία, τη γεωγραφία, την πολιτική, την οικονομία, καθώς και λοιπές πληροφορίες για την κάθε χώρα, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα:
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/profileguide.html>

10. Βιβλιογραφία

i) Ελληνική

- «Δήλωση της UNICEF». *Unicef.gr*, www.unicef.gr/convention.
- «Προστασία Ελευθερίας Της Έκφρασης Του Παιδιού». *Επίτροπος Προστασίας Των Δικαιωμάτων Του Παιδιού - Νέα Και Εκδηλώσεις*, www.childcom.org.cy/ccr/ccr.nsf/All/E6B8CC6B1A9CC419C2257D5B003B6AAD?Opendocument.
- «Συνήγορος Του Παιδιού». *Συνήγορος Του Παιδιού*, www.0-18.gr/.
- Κουράκης Νέστωρ. «Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων». Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα. 2012. Έντυπο.
- Κουτροφίνη Αναστασία. «Η Νομική Κατοχύρωση και Υλοποίηση των Δικαιωμάτων του Παιδιού στην Ελλάδα από το 1992 έως το 2005». Διπλωματική Διατριβή. Πανεπιστήμιο Πατρών, 2006. Έντυπο.

ii) Ξένα

- «Committee on the Rights of the Child». *OHCHR / Committee on the Rights of the Child*, www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIndex.aspx.
- «Committee on the Rights of the Child». *Committee on the Rights of the Child / CRIN*, www.crin.org/en/guides/un-international-system/committee-rights-child.
- «UN Convention on the Rights of the Child (UNCRC).» *Unicef UK*, https://www.unicef.org.uk/what-we-do/un-convention-child-%20rights/?sisearchengine=284&siproduct=Campaign_G_02_Our_Work&gclid=Cj0KCQjwjL0BRC%2BkARIsAFj5-GDUTcp9-3hHZoXPZqKQ8PMnLBZDx8G_Os--o8_-%2BJAPkzjXKCy1wDLAaAoOKEALw_wcB.
- «United Nation's Human Rights Council». *Treaty Bodies Search*, tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?TreatyID=5&DocTyp%2BeID=11.
- United Nations Committee on the Rights of the Child (CRC) General comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard, Article 12, <https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf>